

POGOVOR Kipar prof. Mirsad Begič

Ob podelitvi pravice postavitve spomenika šturskemu rojaku Filipu Terčelju na trgu v Šturjah

Potem ko je dve leti in pol ajdovski župan zavračal predlog, je dne 4.3.2010 svet svetnikov ajdovske občine s pravo večino odločil, da se podeli stavbna pravica za namen postavitve kipa Filipu Terčelju (1892-1946) ob vodnjaku na Cankarjevem trgu v Šturjah, v Ajdovščini. Kip so postavili na župnijski praznik sv. Jurija, 25.4.2010, po zamisli obeh ustvarjalcev, arhitekta in kiparja, kot ga je v prostor na kolenu med zgornjo in doljno Vipavsko dolino namestil umetnik, profesor Mirsad Begič, in tako trgu vdahnil novo življenje. Trg sedaj krasi pomembna umetnina.

Gospod kipar, ali vas je novica presenetila in kdo vam jo je sporočil?

Vedel sem, da se bo to enkrat zgodilo, moralo se je zgoditi; o izidu glasovanja me je seznanil šturski župnik, ki se mu je tokrat zvalil kamen s srca.

Naredili ste visok bronast kip v talarju s finimi gubami kot iz svile, s knjigo ob vodnjaku, z obrazom misleca, zakaj?

Celoten fizis mora podajati eno in isto milino, dobrohotnost in subtilnost kot obraz, zato tudi visoka sloka postava v talarju, ne kot v togem sknu, v mehkih gubicah kot presejana z lučjo, stopa nasproti, vabi; medtem ko desna roka stiska na srce palmovo vejico mučeništva in miru, se leva v rahlem, a popolnem dotiku naslanja na knjigo kot vir besed Besede, Kristusove in Terčeljeve slovenske besede, ob vodnjaku, viru poživljajoče in očiščujoče vode življenja. Slovesna drža v talarju lepo pristaja duhovniškemu liku posvečene osebe, ki se v izpovedovanju dviga nad enkratnost Terčeljeve osebe, v simbol primorskega duhovnika, ki se je dejansko dal za svojega človeka.

Mirsad Begič, rojen 1953 v BiH. Kakšen je vaš odnos s Slovenijo?

Moja domovina je Slovenija. Po

strama, ena se je poročila z Bosancem v Oslu, druga s Hrvatom v Nemčiji, otroci so sprejeli tujino za domovino, starši so se vrnili na Reko. Tak je razkroj družine. Tako je življenje. Imel sem brata, tudi on je umrl med vojno, od samega hudega.

Diplomirali ste na ALU v Ljubljani...

Začel sem pri profesorju Zdenku Kalinu, ki je tudi Primorec. Pri profesorjih S. Tihcu in D. Tršarju. Diplomiral sem 1979. Vmes je prišlo vabilo; odpotoval sem v London, za dve leti, 1982-84, prejel sem namreč "scholarship" stipendijo pri St. Martin's School of Art, na elitni londonski umetniški šoli. Poleti 1981 sem sodeloval na prireditvi Forma Viva in na simpoziju v Seči, takrat sem se v vasi Marušiči v Istri srečal s Tim Scott-om, Head of Dept, predstojnikom oddelka na londonski umetniški šoli, ki od H. Moora slovi kot vodilna svetovna kiparska šola. Zame je bil to nepozaben čas poglobljenega študija in svetovljanstva, na voljo sem imel vse londonske muzeje in galerije, pogosto sem ob koncih tedna z enim skokom šel iz Londona v Pariz, v muzeje in galerije, tam sem imel najeto malo stanovanje; bil je čas prešerne mladosti. Vrnil sem se. Ljubljane nisem nikoli več zapustil. Razen za potovanja.

Delate veliko, naročil ne odklanjate?

Ne. Delal sem že med študijem, tako večje delo je Spomenik rudarjem, izdelal sem ga med leti 1978 do 1980; stoji ob vhodu v jamo, to je dvometrski kip kot utelešenje rudarjev, proletarcev, naročnik je bila občina Črna na Koroškem, tedaj je bila kot izložbeno okno jugoslovanskega socializma, tam je živelo veliko bosanskih delavcev.

Spomenik nosi duha časa?

Slovenija je mala družinica. Vsi zajemamo iz iste skledе življenja. Po nepotrebnem se delimo, nabira se občasno preveč negativne energije, nabira se strup potroš-

delom, ne morem gledati na uro, hoditi v predavalnice, na dekanat na sestanke in hkrati ustvarjalno delati.

Pedagoško delo s študenti zahteva celega človeka. Še bolj celega pa ustvarjalnost. Ali se greš utrjevanje družbenih pozicij ali ustvarjanje. Delam intenzivno in ce-

svetu ponudimo slovensko podjetnost in pridnost in zavestnost, v tem je naš zaklad. Sposobni smo sprejeti vsak izziv. Največ pa lahko svetu ponudimo z ustvarjalnostjo nas in naših genialnih posameznikov, ki so kljub zgodovinskim valjarjem preživeli najkrajnji čas in dajali zgled

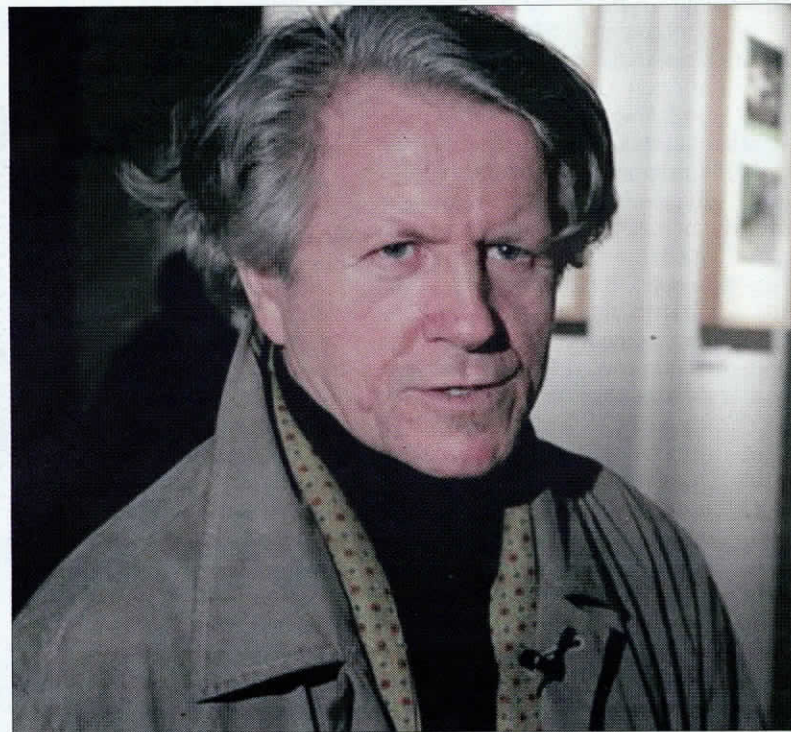
Pobuda je prišla od arhitekta Lavrenčiča, prišel je s skico, zakaj in kako, od župnikov, mlajšega in starejšega, predstavila sta mi lik. Predsednik krajevnega sveta pa je povedal, da hočejo trg urediti v spomin na častitega rojaka. Delitev stroškov je bila jasna.

Opremljen z željami in naročili, sem si šel ogledat kraj, shranjene dokumente, rokopise, pisavo, lokacijo in nastali so moji prvi zapisi v skicirko, skice. Medtem sem prebiral knjižico Marjana Breclja o Filipu Terčelju, razmišljal, poglobljal svoj odnos, doživljal ves dogodek. Komunikacija z vodnjakom po zamisli arhitekta je zahtevala veliko usklajevanja z arhitektom, še več obiskov. Končno sem naredil prvi zapis v glini v velikosti dveh ped, v rdeči glini z železnim oksidom iz Komena, lončarski glini, v njej oblikujem že 100 let!

Prst si, v prst se povrne! Da. S prstjo se misel in čutenje preljuje v material, abstraktna misel se zapiše, se neposredno utelesi v glini. Umetnik začuti, koliko je v redu, koliko je treba popraviti, dodajati ali odvzeti te gline; premišljuje, zori, modelira model.

Tako smo pri temelju stvarjenja. Verbum caro factum est. Beseda je meso postala.

Lepo! Temeljne ustvarjalne pobude pa se uresničujejo na lokaciji. Kipar preračunava velikost, odnos do prostora; v prostoru, v od-

lostno.

Niste še omenili očeta.

Oče je bil teolog, ne mufti, hafis: recitiral je Koran na pamet - takrat prevodov ni bilo - obvladal je perzijsčino, kar je za stik s Koranom isto, kot je za stik krščanskega teologa z Biblijo znanje hebrejščine, grščine, latinščine. V oddaljenih krajih in hribih je vaščanom recitiral, podajal in interpretiral modrost in vednost; ljudem se je razdaljal, bil je z ljudmi za ljudi. Del moje zgodbe je sličen Terčeljevi zgodbi. V ustvarjanju Terčeljevega kipa sem neke iz globoke podzavesti poravnal lasten dolg do očeta. Ob upodabljanju Terčeljevega duhovniškega lika sem globoko dojemal smisel njegovega podarjanja ljudem, kot božji sel, kot oče, ki ljudem daje vedeti, da so ljubljani, da je nekemu mar zanje. Iz podzavesti iz čiste duše umetnik dvigne iz sebe kot dragulj svojo kontemplacijo, svoje spoznanje, jo v materializirani formi poda v dar sodobnikom za prenašanje na nadaljnje generacije. **Kako ste prenašali zavrnitev kipa?**

Hudo, a sem vedel, da je to le začasno, ne nesporezno, temveč namerno nagajanje. Tu so še nekatere dimenzije, ki jih ne želim razlagati. Zgodba

je zaključena, prestala je preizkus. Neosnovane napetosti, nerelevantni ugovori, ko lokalni dejavniki iz računa preprečujejo namestitev spomenika na javni urban prostor.

Kako človek, ki si utira poti, mostičke, med Ljubljano in Brusljem, med rodno Slovenijo in globaliziranim svetom, izbira pravo pot za ta narod, ki se je utemeljil na kulturi, da se ponudi svetu, da postane za svet prepoznave, da obstane. V tem brezeitnem času potrošništva in trgovskih mrež, prodanih duš in javnomnenjske etike, ki jo ustvarjajo brezplačni časniki, je najpomembnejši izziv. Gotovo ne stremimo za prvenstvom v ekonomskem prilagajanju in tekmovanju bilo bi absurdno. Lahko na

in način svojemu ljudstvu, kako živeti in preživeti v moči Duha. Tak je bil Filip Terčelj. Spomenik taki vrednoti je pomemben.

Kakšen je vaš postopek umetniškega ustvarjanja?

Upodobitev je zapis v material, v bron - kot je v tem primeru zgovorjena kvaliteta - s pogledom v prihodnost rodov, kot to umetnik občuti. Kip sem delal pol leta.

I FEEL...SLOVEENIJA!

Libijski zlati posli in prevare doma!

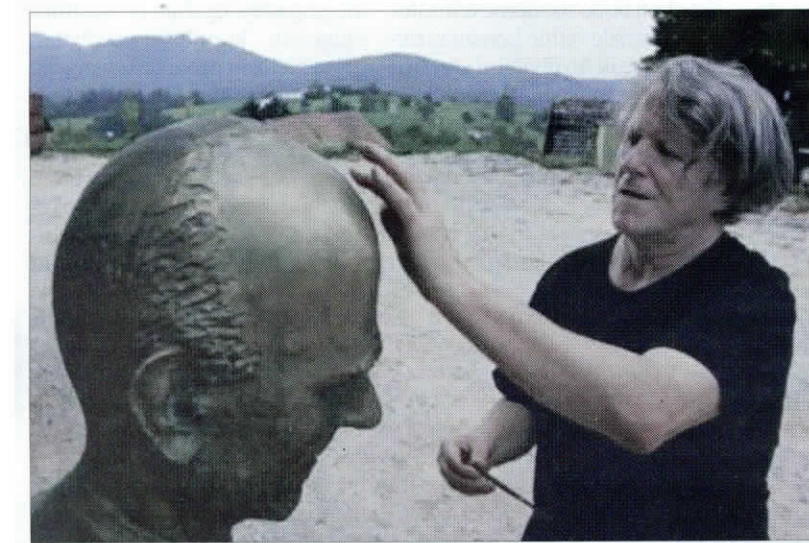
Premier Borut Pahor je bil novembra lani na obisku pri Gadafiju v Libiji. V zahvalo za obisk mu je libijski diktator podaril dve kameli. Očitno je bil manekenski slovenski predsednik vlade libijskemu samodržcu všeč. Še več... s Pahorjem je bila v Libiji cela delegacija slovenskih gospodarstvenikov, ki so čakali pred grajskim šotorom libijskega "očeta naroda": vlekli so na ušesa, kaj se Pahor pogovarja in kaj mu bo, seveda poleg kamel, uspelo izpogajati. In a posteriori lahko sklepamo, da je Pahor slovenske interese zelo učinkovito zagovarjal. Pred kakim mesecem je namreč v javnost prišla novica, da je "njegovo veličanstvo" Gadafi slovenskim gradbincem ponudil nekaj zlata vrednih poslov. In to ravno v obdobju največje krize pri gradnji in prodaji nepremičnin na sončni strani Alp. Neverjetno je sicer, kako je Pahorju v severno Afriko uspelo izvoziti podjetja, ki so pri nas v hudih finančnih težavah ali že skoraj pred bankrotom..., ampak prav to se je zgodilo. SCT, največji slovenski gradbincec, naj bi gradil avtocesto do Bengazija za bajno vsoto 330 milijonov evrov. Po 100 milijonov evrov vredne pogodbe pa naj bi podpisali Primorje (gradnja avtoceste), Vegrad (bolnišnica) in GPG (stanovanjsko naselje). Čudno je seveda dejstvo, da je Libija svoje posle zaupala podjetjem, ki so posebej v tem trenutku na dokaj trhljih nogah in so bila še pred dobrim mesecem (Vegrad) na robu bankrota. Še bolj ironično je v tem kontekstu dejstvo, da naj bi libijski investitorji sicer sprejeli slovenska podjetja, nikakor pa ne poročstva, ki naj bi ga NLB-ju zagotovila Nova ljubljanska banka. "Gre za povsem marginalno banko, ki ne kotira nikjer", pravi Gadafijevi pribočniki, ki bi se bolj zanesli, recimo na Unicredit. Že prav, da Libijci NLB-ju ne zaupajo, vprašanje pa je, kako sploh zaupajo slovenskim gradbinccem.

Posebej seveda po zadnjih aferah, ki jih je razkril dnevnik Finance. Kartelno dogovarjanje cen za avtocestni križ je pomenilo izredno visoke stroške

za državo oz. davkoplačevalce. Podjetja so se vnaprej dogovorila o zmagovalcu na vsakem razpisu in si pri tem privoščila visoko ceno za storitev. SCT je tako kot največje slovensko podjetje dobil 40% vseh poslov. V veliki koaliciji so poleg njega bili še Črnigojevo Primorje, skupina Gradis ter sežanski Kraški zidar. Skupaj z SCT-jem so si pridobili več kot 80% vsega zaslužka iz avtocestnega naslova. Podpisniki pogodbe, ki so kaznivo dejanje spremenili v zavezujočo obvezo, so podpisali obvezo, kako bodo "nastopili koordinirano" in "uskladili svoja stališča pred oddajo ponudb". Avtocestni križ je tako davkoplačevalce stal dobre 7,3 milijarde evrov, kar je seveda veliko preveč. Po nekaterih ocenah gre za 30% predrag znesek, s katastrofičnimi ocenami pa ni štedil niti minister za gospodarstvo Matej Lahovnik, ki pravi, da je bila gradnja avtocest preplačana za več milijard evrov. Pogosto se je namreč tudi dogajalo, da so podjetja dobila posel za določeno ceno, a so nato za dokončanje del podpisovala dodatne anekse, ki so prvotno ceno še dvigovali.

In kaj lahko povzamemo iz celotne zgodbe? Zanimiva je ugotovitev Mladiničnega kolumnista Bernarda Nežmaha. Medtem ko so gradbinska podjetja nesramno bogatela na račun države in davkoplačevalskega denarja (sporni dogovor je bil na dvorcu Zemono podpisan že leta 1998), jim je premier Borut Pahor urejal zgodovinske in zlata vredne posle v Afriki. Urejal jim je posle, ki naj bi jim, skupaj z državno subvencijo v jamstveni shemi, omogočili izstop iz krize. Vprašanje je še, ali si bodo slovenski gradbinci tudi v Libiji privoščili zavlačevanje del in zahteve po novih aneksih. Gadafi bi namreč okoli tega vprašanja lahko bil manj potrpežljiv od slovenske politike, ki prevarantska podjetja kljub vsem njihovim nepravilnostim še vedno ohranja pri življenju.

Andrej Černič

rodu sem Bošnjak. Vsi naj bi bili enako prebivalci BiH, Bošnjaki - muslimani, Hrvati - katoliki in Srbi - pravoslavci. Žal je Bosna razdeljena. Izgubljeni sen. Bošnjaki smo bili pod Avstro-Ogrsko, med prvo svetovno vojno smo se na Soški fronti borili z ramo ob rami s Slovenci, Čehi in drugimi, za Avstrijo. V Ljubljano sem na Likovno akademijo prišel leta 1974. Domov k materi sem hodil po najkrajši poti na Reko, z ladjo do Splita, z avtobusom na Sinj in Livno do Glamoča. V času vojne sem jo pripeljal v Ljubljano, a ni vzdržala. Hotela je domov. Umr-la je. Hvaležen sem ji, ker se me ni lastila in me ni zadrževala, kot je pogosto navada v majhnem lokalnem okolju; pustila me je, da sam odlaš kakor in pustila se

ništva. Škoda. Ohranimo, ohranimo Slovenijo. Spomenik je umetniško delo, v katerega umetnik iz sebe iztisne zapis o svojem času in ta zapis preživi čas kot sporočilo. Skozi govorico umetnika preživijo vrednote časa. Vseposvods po svetu veljaki in starejšine ob pomembnih obiskih delegacij in posameznikov, strica iz Amerike, ob ključnih trenutkih, ob spominjanju kličejo k mizi umetnika: ta predstavlja presežek tega, kar so, kar imajo, z njim se pohvalijo, se venčajo z njegovo veljavo: imamo nekaj več, ta ima talent, ta se je šolal, ta zna.

Ste tudi profesor?

Profesuro sem odložil. Nemo-goče mi je se deliti med družbe-no, pedagoškim in ustvarjalnim